

Geografija občine Moravče

Nova monografija dr. Maje Topoletove (Geografija občine Moravče; izdal Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU v zbirki Geografija Slovenije, št. 7; Ljubljana, 2003) statistično analizira vse poglobitve pokrajinske prvine v obsegu moravške občine: kamninsko sestavo, reliefne tipe, nadmorske višine, nagnjenost tal, vodne in podnebne razmere, osončenost, prst, rastlinstvo, rabo tal, prebivalstvo, naselja in gospodarstvo. Besedila je komaj slaba polovica knjige, drugo pa zavzemajo ilustracije, med njimi 184 slik, zemljevidi, grafikoni in 52 preglednic (skupaj 238 strani).

Tolikšno ponazoritev omogoča uporaba geografskega informacijskega sistema. Opis ozemlja oz. zemeljskega površja - o zadnjem bi sklepali po imenu v naslovu ("geografija") - je prepuščen barvnim fotografijam. Ni ga naselja ali vzpetine, ki ga (je) ne bi našli slikanega od blizu ali daleč ali pa gre za fotografijo iz zraka. Izredna dokumentiranost besedila je plod podrobne členitve ozemlja. 61 km² veliko občinsko ozemlje je deljeno na 24.549 celic v izmeri 50 x 50 m. V vsako je avtorica vpisala šifro za fizičnogeografsko karakteristiko površja, tudi za višino, naklon, prejeta sončno toploto, rastlinstvo, tip prsti, tip reliefa itd. ali za družbenogeografsko sestavo (raba tal, prebivalstvo, naselja, gospodarstvo itd.). Sledi vrednotenje zemljišč za razne tipe rabe tal (za njive, sadovnjake, travnike in pozidavo). Tako sta bili usmerjeni že dve predhodni študiji o Moravškem, ki so jih izdelali Topoletova in njena sodelavca, M. Hrvatin in D. Perko (1999 in 2000) v okviru sodelovanja pri programu Celostnega razvoja podeželja in obnove vasi (CRPOV -

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano). Topoletova je analizo poglobila in oblikovala predlog optimalne rabe tal na podlagi matematično-statistične obdelave osnovnih geografskih prvin (geofaktorjev). Izračunala je korelacijske koeficiente povezanosti med naravnim potencialom in različnimi vrstami rabe tal. V primerjavi z avtoričino monografijo o Mirmški dolini (podnaslov: Regionalna geografija porečja Mirne na Dolenjskem, Ljubljana 1998, 175 str.) pa je na Moravškem pri vrednotenju zemljišč upoštevala še več dobro izbranih prvin, pritegnila in digitalizirala rokopisne karte več sorodnih strok (geološke, pedološke, biološke) in prvine v vsakem primeru ustrežneje ponderirala kot v svoji knjigi o Mirmški dolini. Da je lahko zaključke upodobila v pričujočem delu (format strani 20 x 13 cm), je morala vsebino krepko sintetizirati. Avtorica je v uvodu knjige upravičeno zapisala, da je njena moravška monografija "prva, na ta način obdelana pokrajina na območju slovenskega predalpskega sveta". Knjiga že samo zato vzbuja pozornost geografske javnosti, saj pomeni z nakazano metodologijo doprinos k teoretski regionalni geografiji Slovenije.

Obdelane in valorizirane prvine so tabelarno prikazane za glavni regiji, to je za nižine (podolje) in za hribovje, za vseh sedem mikroregij, za katere so izračunane domala vse vrednosti. Knjiga izpričuje, da je Moravško tipični košček Predalpskega hribovja, kjer se prebivalstvo seli s strmega (višjega) v zložnejše nižje ozemlje. Hribovje svetega Mohorja, Limbarske gore, Murovice, Ciclja in Slivne ter njenega južnega podgorja zavzema skupaj 63,6 % ozemlja in ima v povprečju 16,7 stopinj naklona. Leta 2002 je tam živelo 23,6 % vseh občanov. Na manjšem ozemlju podolij oziroma dolin (Vrhpoljsko, Moravško in Peško) je bilo tedaj na 36,4 % ozemlja z naklonom 7,3 stopinje kar 76,4 % prebivalcev, ta delež pa še raste.

V knjigi je na izviren način obdelano vprašanje, v koliki meri je bila v preteklosti in je še zdaj raba tal skladna z naravnim potencialom. Za primerjavo: za sadovnjake (ti bodo v Evropski zvezi deležni večjega zanimanja) je upoštevala talne vodne razmere, prst, lego v toplotnem pasu, osončenost, naklon in ekspozicijo površja. Na tej podlagi narejena preglednica pravi, da je za sadovnjake izkoriščenih le dobre 3 % zanje primernih tal; 13 % primernih zemljišč je pozidanih, četrtnina je pod slabšimi njivami, 28 % pod travniki in 30 % se jih zarašča. Precej prvo-rzrednih zemljišč za sadovnjake je v prisojnem podgorju Ciclja in Slivne, ki je v gravitacijskem območju Moravče iz časa, ko je bilo prečkanje hribovskih prevalov (zlasti prevala Grmače) lažje, kot prebroditi Savo. Na enak način kot za sadovnjake so na karti označene tudi stopnje primernosti ali neprimernosti gozdne in travniške rabe tal ter primernosti za pozidavo. Travniki zavzemajo le 37 % zanje najbolj primernih površin, 8,3 % občinskih površin pa se zarašča. Ti podatki so izziv za last-

nike zemljišč in za občinske planerje. Škoda, da niso karte rabe tal večje, s sedanjih majhnih je težko locirati celice na karti v pokrajini in jih primerjati z zemljiškimi parcelami.

Avtorica se je pri izbiri snovi ozirala tudi na domačine, občane moravške občine. Zato je v knjigi najti obilo zanimivih geografskih, klimatoloških, geobotaničnih, zgodovinskih, arheoloških, etnografskih, gospodarskih, prometnih in prebivalstvenih podatkov. Kot zanimivost: do 400 m nadmorske višine je leta 1900 živelo 49,1 %, leta 2002 pa že 64,5 % prebivalcev. Leta 1961 je bilo kmečkega prebivalstva 53,9 %, leta 1991 pa 9,9 % občanov (izračunano po naseljih). Bralcu knjige je olajšano iskanje zelenega podatka s končnim imenskimi in stvarnim kazalom (str. 218-225), seznamom slik (230-236) in seznamom preglednic (237-2389).

Knjiga Maje Topole je lep primer, kako je mogoče s srednje veliko knjigo argumentirano doseči metodološki prispevek k slovenski teoretski regionalni geografiji, jo napraviti koristno za regionalne načrtovalce ter zanimivo in uporabno za domačine.

Z obdelavo po naseljih in še manjših ozemeljskih enotah bo ozemlje sedanje moravške občine vabljivo bodočim raziskovalcem preobrazbe slovenske kulturne pokrajine. Ob sedanjem trendu deagrariacije se bo nadaljevalo opuščanje obdelovalne zemlje in večanje tržno uspešnih velikih kmetij. Bo tudi na Moravškem hribe sčasoma prekril neprekinjeni gozd, dolino pa bodo prepredli vrtički ob domovih, ki so v lasti zaposlenih v redkih zaposlitvenih središčih?

Ivan Gams

Spoštovani naročniki!

Morebitne spremembe naročniških razmerij (prijave, odjave) in spremembe naslova sporočite upravniku revije na naslov: Primož Gašperič, Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Gosposka 13, 1000 Ljubljana, telefon (01) 200 27 21, e-naslov: primoz.gasperic@zrc-sazu.si. Veljati začnejo s 1. januarjem leta 2005, oziroma s prvo številko naslednjega letnika.

Primož Gašperič

Večina nesreč in tistega, kar se na svetu imenuje zlo, nastane zato, ker so ljudje preveč nemarni, da bi točno spoznali svoje cilje; in kadar jih spoznajo, da bi se jim resno približali. Zde se mi podobne ljudem, ki razumejo, da bi bilo potrebno in možno graditi stolp, a vendar za temelj ne porabijo več kamenja in dela, kot bi ga porabili pri gradnji kolibe.

Goethe

... o geografiji
naravnih nesreč ...
v naslednji številki
Geografskega obzornika.

Foto: Irma Potočnik-Slavič